

Bolduc

Butlletí Cultural Informatiu de l'Arxiu General de la Diputació de Tarragona

www.dipta.cat

Dinamisme
cultural arxivístic

Els arxius:
peça clau de la
dinàmica cultural

El fons
d'Instrucció Pública

Comarques
devastades



Diputació Tarragona

Número 11 Primer semestre 2012



Dinamisme cultural arxivístic

Ningú no posa en dubte l'enorme vitalitat d'un teixit associatiu català que es plasma en activitats de tota mena però amb un denominador comú: la militància social i cultural desinteressada i solidària. La cultura en el món dels arxius també té la seva parcel·la activa dins d'aquest marc popular. A desgrat d'allò que es pugui pensar de la dinàmica arxivística, per segons qui avorrida, espessa i embullada, els rèdits culturals i històrics que és capaç de generar són inestimables i han estat objecte d'una gran diversitat de fites divulgatives que han captat l'atenció d'un bon nombre de gent.

Bona prova d'això que diem queda palès en l'article d'aquest número, un treball que a través de les xifres i els percentatges exposa l'entrellat d'aquesta realitat, i clarifica aspectes i detalls que sempre són interessants de tenir en compte.

El dinamisme cultural del sector arxivístic és premonitori d'una bona salut social i d'una llarga vida cultural._

Bolduc_

Butlletí Cultural Informatiu de l'Arxiu General
de la Diputació de Tarragona

Coordinadors:

Eugeni Perea - Arxiu General
Manel Güell - Arxiu Històric

Passeig de Sant Antoni, 100
43003 Tarragona
Tel. 977 296 614
eperea@dipta.cat

C. Santa Anna, 8
43003 Tarragona
Tel. 977 235 032
mguell@dipta.cat

Disseny i maquetació:
Unitat d'Imatge Corporativa i Disseny Gràfic
de la Diputació de Tarragona

www.dipta.cat



Diputació Tarragona

Sumari_

Pòrtic

Dinamisme cultural arxivístic

Assaig

Els arxius: peça clau
de la dinàmica cultural

Fons

El fons d'Instrucció Pública

Acció cultural

Recull de premsa i bibliografia

Les imatges de l'arxiu

Comarques devastades

Els arxius: peça clau de la dinàmica cultural

L'anterior número de **Bolduc_** assolía l'ordinal 10 en la numeració de la col·lecció. Són deu números on semestralment s'han anat exposant articles, descrivint fons documentals, aportant notícies i bibliografia, amb l'ànim sanot de contribuir a la difusió de la ciència arxivística a les nostres comarques. L'apartat de les Notícies pren aquí un relleu especial. Si ens hi fixem en conjunt, des d'un punt de vista integral, podem veure que constitueixen un formidable barem capaç de prendre el pols a la salut de la nostra activitat divulgativa.

Per això n'hem fet alguns números a través dels quals puguem observar direccions, copsar preferències o intuir tendències dins de la diversitat cultural que ofereixen els actes de la societat civil. Volem que sigui una mena d'exercici autoavaluatiu que ens mostri èxits i mancances, i que assenyali espais o sectors pui-xents o deficitaris.

Aquest exercici ha consistit a comptar les notícies ciberpublicades en cada un dels deu números de **Bolduc_**. Els recomptes els hem fet partint de tres dimensions: la temàtica, la geogràfica i la de la titularitat del centre.

Per la temàtica

En la primera desgranem les diverses tipologies d'actes o activitats susceptibles d'incloure un arxiu o un patrimoni documental concret: adquisicions (compres, permutes fiscals, etc.), beques i premis, commemoracions, conferències, congressos (col·loquis, jornades, seminaris), cursets, debats (taules rodones, entrevistes), digitalitzacions, dipòsits (ingrés de fons, cessions, donacions), exposicions, documents en imatge, inauguracions, patrimoni documental, presentacions (de llibres, de fons, d'audiovisuals, d'estudis) i tractament de la documentació.

	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	
Adquisicions							2				2
Beques i premis	1								1		2
Commemoracions					1						1
Conferències			1		2	2	3	2	4	3	17
Congressos, jj. i seminaris	2		1	2	2	1	1			2	11
Cursets	1	3	1	1				2			8
Debats									1	1	2
Digitalitzacions		1					1	1	3		6
Dipòsits		1			1		1	1	1	1	6
Exposicions	1		1	3		1	9	4	3	3	25
Imatges	1	2			1					2	6
Inauguracions					1						1
Patrimoni documental	1		1	2	1		2				7
Presentacions	2	1	2	1	1	2	1	6	7	1	24
Tractament de la documentació	1		1				1		2		5
Altres	1										1
Totals	11	8	8	9	10	6	21	16	22	13	124

Del primer de què ens adonem és que, de les quinze tipologies, les tres més nombroses (conferències, exposicions i presentacions) abasten 66 actes i representen el 53,2%, o sigui, poc més de la meitat del total. Si a aquesta xifra hi sumem les activitats acadèmiques (congressos i cursets, 19), són 85 actes i el tant per cent assoleix el 68,5%, o sigui, poc més de dues terceres parts concentrades en cinc de les quinze tipologies. Aquelles tipologies que abasten l'estricta àmbit de l'activitat de treball d'un arxiu (adquisicions, digitalitzacions, dipòsits, tractament, etc.) es queden en unes 19 i només són el 15,3%.

Aquestes constatacions numèriques semblen indicar-nos clarament que la difusió de l'activitat dels arxius se centra en una dimensió pedagògica i social més que no pas interna. Diu així mateix molt de la inversió pública de les administracions el fet que tipologies com ara adquisicions, beques i premis o inauguracions sumin plegades un irrisori 5 (4%).

Per la comarca

La dimensió geogràfica l'hem analitzat per les comarques a les quals pertanyen les institucions, els organismes o les poblacions protagonistes dels actes.

	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	
Alt Camp	2										2
Baix Camp	1		3	1	1		1	2	3	4	16
Baix Ebre						1	1				2
Baix Penedès			2	1	1	1	2	1	2	2	12
Conca de Barberà ¹	1	1		1		1	8	2	2	3	20
Montsià											—
Priorat							1	3	1		5
Ribera d'Ebre			1		4		1	4	6	1	17
Tarragonès ⁴		3		3		2	3	4	8	2	29
Terra Alta											—
<i>General</i>	3		1	1			1				6
Totals	11	4	7	8	6	5	18	16	22	12	109

Hi ha un clar predomini de quatre comarques: el Tarragonès (29, el 26,6%) —més d'una quarta part del total—, la Conca de Barberà (20, el 18,3%), la Ribera d'Ebre (17, el 15,5%) i el Baix Camp (16, el 14,6%), de manera que, plegades, constitueixen el 75,2% (82), o sigui, tres quartes parts d'un total de deu comarques. El Montsià i la Terra Alta, sense una tradició consolidada en arxius, i un patrimoni documental malmès durant la Guerra Civil, no són capaces d'aportar una sola notícia. Finalment, els arxius comarcals de la Xarxa d'Arxius de la Generalitat, de creació més recent, el

del Priorat i el de la Ribera d'Ebre, mostren una activitat considerable (22 notícies, que representen el 20,1% del total), que denota la seva bona implementació dins del teixit arxivístic meridional.

Pel centre

Dels 26 centres, només els 4 amb un nombre més alt de notícies ja depassen la meitat del total. Són els comarcals de la Conca de Barberà, la Ribera d'Ebre i el Baix Penedès i el Municipal de Cambrils (53).

	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	
Arxiu Central del Port de Tarragona	2						1	1	2	2	8
Arxiu Històric de Tarragona	2			2		1	1	1	2		9
Arxiu Comarcal de l'Alt Camp											—
Arxiu Comarcal del Baix Camp	1							1		1	3
Arxiu Comarcal de les Terres de l'Ebre						1	1				2
Arxiu Comarcal del Baix Penedès			1		1	1	1	1	2	2	9
Arxiu Comarcal de la Conca de Barberà	1	1				1	8	2	2	3	18
Arxiu Comarcal del Montsià											—
Arxiu Comarcal del Priorat							1	3	1		5
Arxiu Comarcal de la Ribera d'Ebre				1	3		1	4	6	1	16
Arxiu General de la Diputació de Tarragona	1										1
Arxiu Històric Municipal de Tarragona		1									1
Arxiu Municipal de Cambrils			1		1		1	1	3	3	10
Arxiu Municipal de Constantí									1		1
Arxiu Municipal de Reus			1								1
Arxiu Municipal de Valls	1										1
Arxiu Municipal de Vilallonga del Camp								1			1
Arxiu Històric Arxidiocesà de Tarragona		1					1	1	3		6
Arxiu de Poblet	1										1
Associació Cultural Baixa Segarra				1							1
Centre de Documentació de la Batalla de l'E.					1						1
Centre de Documentació Castellera (Valls)	1										1
Centre d'Estudis de la Conca de Barberà			1								1
Centre de la Imatge de Mas Iglésies				1							1
Centre de Lectura de Reus			1								1
IEP			1								1
Totals	10	3	6	5	6	4	16	16	22	12	100

Pel que fa a la titularitat del centre, l'adscripció dels arxius pot ser: estatal (2), autonòmica (8), local (10), de l'Església (2) o associativa (4). En el quadre següent

podem veure els percentatges de les notícies que apleguen tots ells:

Titularitat	Nombre	Notícies	Percentatge
Estatat	2	17	17 %
Autonòmica	8	53	53 %
Local	10	16	16 %
Privada (Església)	2	7	7 %
Privada (associacions)	4	7	7 %
Totals	26	100	100 %

Hi ha una marcada diferència entre el nombre de notícies generades per centres de la Xarxa d'Arxius Comarcals de la Generalitat de Catalunya (més de la meitat) i la resta. El nombre generat pels centres de titularitat estatal i els locals és similar, però cal advertir que un dels dos centres estatals que hem computat és l'Arxiu Històric de Tarragona, la gestió del qual és autonòmica; són 9 notícies que canvien d'adscripció engrandint la diferència dels centres autonòmics i deixant els locals en segona posició._

Conclusions

Des del punt de vista quantitatiu pel qual analitzem la qüestió, podem assegurar que més de la meitat de les

activitats han estat generades per centres documentals dependents de la Generalitat de Catalunya, seguits a distància per les generades per administracions locals. Les comarques on se situen aquests centres són majoritàriament quatre: el Tarragonès, la Conca de Barberà, la Ribera d'Ebre i el Baix Camp. El tipus d'activitat predominant és la que es fa de cara al públic convocat, de caire cultural i amb una clara tendència pedagògica (conferències, exposicions i presentacions, congressos i cursets).

Manel Güell

Arxiver

mguell@dipta.cat

Pasturatge abusiu

Tradicionalment, hi ha hagut antagonismes forts entre els qui treballen la terra i els qui ho fan amb bestiar. Al llarg dels segles, ha costat molt que pagesos i ramaders s'entenguessin. Durant la dinovena centúria no va ser pas gaire diferent. El grapat de notícies aplegades a l'entorn d'aquesta qüestió resulten força explícites. A finals de gener de 1880 hom denunciava "pastoreo abusivo" a les muntanyes d'Horta de Sant Joan. L'abril següent, Almoester va haver de publicar un ban per regular el pasturatge dels ramats, reglamentació que donaria origen a diverses multes, com la imposada l'estiu de 1881 a Miquel Vilafranca "por haber abrevado sus ganados en el abrevadero público". A mitjan maig un particular, Ramon Coromina Pla, presentava recurs contra l'Ajuntament de Constantí per dues multes "por intrusión de ganados". Coromina persistí en l'actitud, i els primers dies de juliol n'hi van caure dues més "por intrusión de ganado lanar en propiedad particular sin consentimiento". Els últims dies de 1881, Eustaqui Fontanet suplicava l'anul·lació de la que li havia imposat el governador civil per "pastoreo fraudulento". Els edils de l'Espluga de Francolí semblaven ser força gelosos a l'hora de vigilar els abusos dels ramaders. Durant el segon semestre de 1882 cosiren a multes Josep Serra per ocupació de terrenys municipals i invasió dels carrers de la vila en horari prohibit. Conductes similars van observar-se als municipis d'Ascó, Mas de Barberans, Poblet o Valls. El 26 de novembre de 1891, la Comissió Provincial denegava la sol·licitud d'alguns veïns de la Pobla de Massaluca de modificació de les ordenances municipals que prohibien abeurar a les bases dites "ganaderas" i impedièn el trànsit de ramats per diferents camins.

AHDT, Actes, 1880, p. 26, 199, 219, 220, 272 i 289; 1881, p. 185 i 404; 1882, p. 247, 285 i 309; 1885, p. 29; 1886, p. 122; 1888, p. 245; 1889, p. 116 i 158; 1891, p. 335.

El fons d'Instrucció Pública

En l'Antic Règim, la competència de l'ensenyament primari corresponia al municipi. L'ajuntament local era l'encarregat de contractar i pagar un mestre d'escola, donar-li allotjament i aconseguir un espai (casa o edifici) on pogués donar les classes. Les dificultats que poguessin sorgir en cada un d'aquests processos administratius eren objecte d'especial atenció per part de la Diputació, que a més coordinava l'activitat legislativa,

jurídica, fiscal o laboral del sector de l'ensenyament entre l'Estat i totes les municipalitats de la demarcació.

Fruit d'aquesta activitat, han pervingut a l'Arxiu Històric de la Diputació de Tarragona un total de deu capses en quart amb l'enunciat "Instrucción Pública", custodiades a la sèrie de Capses en Quart de la secció de Cultura, que abasten de 1859 a 1924:

Classificació	Enunciat	Documents	Dates
AHDT, <i>Cultura</i> , Cpq., núm. 1	<i>Instrucción Pública</i>	Expedient	1860-1869
AHDT, <i>Cultura</i> , Cpq., núm. 2	<i>Colegio de Internos del Instituto de Segunda Enseñanza</i>	Dossier	1859-1871
AHDT, <i>Cultura</i> , Cpq., núm. 3	<i>Instrucción Pública</i>	Expedient	1870-1872
AHDT, <i>Cultura</i> , Cpq., núm. 4	<i>Instrucción Pública</i>	Expedient	1873
AHDT, <i>Cultura</i> , Cpq., núm. 5	<i>Instrucción Pública</i>	Expedient	1874
AHDT, <i>Cultura</i> , Cpq., núm. 6	<i>Instrucción Pública</i>	Expedient	1875-1877
AHDT, <i>Cultura</i> , Cpq., núm. 7	<i>Instrucción Pública</i>	Expedient	1878-1880
AHDT, <i>Cultura</i> , Cpq., núm. 8	<i>Instrucción Pública</i>	Expedient	1881-1894
AHDT, <i>Cultura</i> , Cpq., núm. 9	<i>Instrucción Pública</i>	Expedient	1895-1900
AHDT, <i>Cultura</i> , Cpq., núm. 10	<i>Instrucción Pública</i>	Expedient	1901-1924

La tipologia diplomàtica de cada expedient o document és força àmplia, però bàsicament es mou entre tres grans àmbits: l'organització de l'ensenyament, el local on s'impartien les classes i el personal que les

assumia. L'organisme que aglutinava totes les funcions organitzatives d'ensenyament era la Junta de Instrucción Pública, que veiem en constant enllaç entre el professorat, les autoritats locals i el Govern Civil.

Ensenyament

La diversitat dels assumptes que portava era d'allò més extensa. Per donar-ne un tast, n'hem seleccionat alguns de la primera capsula: el reintegrament del dèficit dels sous de 1860-1861 als mestres de Tarragona ([expedient núm. 2](#)); el segon dia de 1869 la Pobla de Mafumet segregava el seu municipi del del Morell i demanava autorització per a la contractació d'un mestre ([40](#)); la supressió d'escoles públiques per a noies, a Capçanes el 1868 ([10](#)), a Xerta ([19](#)), a Móra d'Ebre ([38](#)).

Per descomptat que la titularitat i el nom dels organismes se supeditava al moment polític. L'octubre de 1868 el Seminari Tridentí s'havia d'adreçar a la Junta Revolucionària per demanar un aclariment normatiu ([6](#)), i a Alió, la seva Junta Provisional de Govern sol·licitava el traspàs de l'edifici del Castell per destinar-lo a escola ([13](#)).

Les escoles

L'habilitació, el finançament o la construcció dels immobles que acollien les escoles públiques també van donar no pocs maldecaps a les autoritats, neguit que es va plasmar en més d'un expedient. El març de 1869 la Junta d'Instrucció Pública demanava a l'Estat la cessió d'una part de terreny a Sant Jaume dels Domenys per tal de construir-hi l'escola pública ([36](#)); l'antepenúltim dia de 1869 hom demanava autorització per alienar onze bous del tresorer i completar així el pagament de les obres de l'escola recentment edificada a Cabra del Camp ([29](#)).

Els professors

Els expedients relatius al personal docent reflecteixen innumerables peticions i/o reclamacions de professors

d'ambdós sexes. Jaume Serra Ribera es queixava el 23 de novembre de 1868 d'haver estat deposat del seu càrrec per la Junta Revolucionària de Masllorenç ([15](#)); l'endemà del dia de l'Epifania de 1869 Jaume Vinyes Domingo reclamava part del salari que no havia rebut per discrepàncies amb l'Ajuntament de Capafonts ([26](#)); els primers dies de l'abril següent, a Belltall s'instruïa expedient de destitució del mestre de l'escola per la seva conducta improcedent ([30](#)); a finals de maig la mestra M. de la Cinta Artigas Barberà reclamava els havers meritats pels serveis prestats abans i després que la destituís la Junta Revolucionària a la Selva del Camp ([37](#)) (d'expedients calcats a aquesta reclamació, n'hem trobat molts més, cosa que ens mena a suposar que la Revolució de 1868 no va resultar tan "gloriosa" per al sector del magisteri...); a mitjans de juny, Josep Miracle reclamava un deute de 238 escuts que havia avençat dels seus havers per comprar material d'escola ([33](#)).

Més curiós és l'expedient de 15 de juny de 1869 pel qual Josepa Besora reclamava 187 escuts a l'Ajuntament d'Altafulla. Al·legava que havia hagut de renunciar a la seva plaça després de quinze anys de servei "por no perecer de hambre" ([34](#)). Segons aquesta notícia, sembla cert allò que sempre s'ha dit d'algú que "passa més gana que un mestre d'escola".

L'arqueologia

Una part d'aquesta primera capsula aplega una camisa on s'hi llegeix "Años 1863-69. Monumentos-S. Arqueológica de Tarragona" ([núm. 43-50](#)). Malgrat raure dins de les capsules d'Instrucció Pública i de ser els assumptes tramitats per la Junta de Instrucció Pública, la seva temàtica no s'adscriu a l'ensenyament, sinó al patrimoni cultural, artístic i monumental.

En ells es fa referència als recursos per a la conservació dels monestirs de Poblet i Santes Creus, el monument

de la Catedral que acollirà les restes mortuòries de Jaume I, les obres del local per dipositar-hi el museu d'antiguitats "de la arqueología que busca entre las ruinas los venerables restos de la antigüedad para su examen, y enseñar a las generaciones venideras, la índole y fisonomía de las generaciones primitivas", la troballa d'una porta ciclòpia "en un estado perfecto", a l'enderrocar "el rebellón que se halla en la muralla del paseo de San Antonio", la petició d'un ajut de 400 escuts per a la reorganització del museu, o l'inventari de peces arqueològiques que contenia el museu provincial, llavors "situado en los bajos del Pallol".

El Conservatori de Música

Els últims tretze expedients de la primera capsa (51-63) versen sobre el "Conservatorio Musical. 1869", ofici que fa referència al projecte de Conservatori de Música; l'expedient relatiu a la conveniència d'impulsar les classes de música a l'Institut provincial, creant les bases i reglament que regulin aquestes classes; més minuts sobre nomenaments per integrar el tribunal d'oposició per a la plaça de professor de música al conservatori annex a l'Institut provincial (a favor de Ramon Bonet, mestre de capella de la Catedral, Joaquim Fargas, Olivo Oliva, Bonaventura Bruguera i Josep Ametller), d'altres de relatives als exercicis de l'oposició, i les actes de les sessions del tribunal (que al final no va proveir cap dels aspirants per no haver fet bé els exercicis!), etc.

Les dades contingudes en aquest volum documental poden complementar-se perfectament amb algunes

de les publicades al BOPT. Ens referim a llistes de professors a qui els municipis devien part del salari, adscripció del professorat als diferents centres d'ensenyament de la demarcació, etc.

L'Institut de segona ensenyança

La segona capsa de la sèrie d'Instrucció Pública està dedicada al "Colegio internos del Instituto de 2ª enseñanza". Abasta de 1859 a 1871 en catorze expedients. S'hi poden trobar: comptes de manteniment, el reglament del centre, correspondència, diari d'entrades i d'eixides del rebost, compte diari de despeses de productes de consum, compte de les despeses particulars d'alguns dels alumnes interns, etc.

* * *

La informació que conté la documentació servada en aquesta sèrie d'Instrucció Pública de la secció de Cultura, capsas en quart, esdevé de gran importància per a aquells que desitgin investigar la història de l'ensenyament al nostre país. La idiosincràsia del dia a dia del personal docent, les misèries que patien en el cobrament dels seus havers, la cura dels municipis per dotar la població d'un edifici d'escola digne, costos, problemàtiques i altres curiositats, queden reflectits en aquests expedients. El seu estudi és una bona manera de correspondre als esforços que generació rere generació ha desplegat aquest col·lectiu sobre milers i milers d'alumnes, amnèsics del bé rebut, però amb una formació que ha estat decisiva per forjar el sistema de societat actual.



Conferència a Reus

El 22 de març de 2012, a les 19.30 h, la sala d'actes de l'Arxiu Comarcal del Baix Camp va acollir la conferència "La sentència de Ponç Pilat", dins del cicle "El document del mes", pronunciada per Ferran Sugranyes, filòleg i membre de Carrutxa. L'acte va ser organitzat per l'Arxiu Municipal de Reus i l'ACBC.

Exposició de l'ACBP

Del 26 al 30 de març de 2010, el Col·legi Sagrat Cor del Vendrell acollí l'exposició "Testimonis documentals de l'epidèmia de còlera de 1931 al Vendrell". La mostra va ser organitzada per l'Arxiu Comarcal del Baix Penedès, els Amics de la Història del Vendrell i els Amics de l'Orgue del Vendrell, amb la col·laboració de l'Ajuntament i el Consell Comarcal.

"Turisme de postal"

Amb el títol de "Turisme de postal", el Centre de la Imatge Mas Iglésies, de Reus, oferí una exposició del 27 de març al 22 de juny de 2012, que va ser organitzada, a més de pel CIMI, per l'Arxiu Històric de Tarragona i la Fundació Caixa Tarragona.

Conferència catalanista a l'ACCB

El 26 d'abril de 2012, a les 20.30 h, a la seu del Museu Comarcal de la Conca de Barberà, de Montblanc, Josep M. Porta i Balanyà, director de l'Arxiu Comarcal

de la Conca de Barberà, va pronunciar la conferència "I am a catalan. Catalunya va tenir el primer Parlament, molt abans que Anglaterra (Pau Casals)". L'acte va ser organitzat per l'ACCB i per l'Associació Medieval de la Llegendà de Sant Jordi de Montblanc.

La Societat Coral L'Àncora, a l'AHT

El passat dijous dia 12 d'abril, a les 11.30 h, tingué lloc a la sala d'actes de l'Ajuntament de Tarragona la signatura del conveni de dipòsit del fons documental de la Societat Coral L'Àncora (1883-1999) a l'Arxiu Històric de la Ciutat de Tarragona. El ressò del moviment coral impulsat a Catalunya per Josep Anselm Clavé es reflectí a Tarragona l'any 1860 amb la fundació de la Societat Coral L'Àncora, amb l'objectiu d'estendre la cultura i l'afició al cant coral entre les classes populars de la ciutat. Els primers membres provenien del gremi de boters, als quals s'hi afegiren uns quants pagesos. Els assaigs s'iniciaren en un magatzem dedicat a la pesca salada situat a prop de la plaça dels Carros. Durant els darrers 152 anys, l'activitat de la Coral L'Àncora s'ha centrat principalment en el cant coral, en especial les caramelles i les serenates, durant els dilluns de Pasqua Florida i les festes de Santa Tecla i Sant Magí. Entre moltes distincions rebudes per la Societat Coral L'Àncora, cal fer esment de la Medalla de Plata al Mèrit concedida per la Diputació de Tarragona el 1960, el títol de Tarragoní Fidel del 1983 atorgat per Òmnium Cultural del Tarragonès i la Medalla d'Argent de la Ciutat de Tarragona el 1993.

El fons documental presenta un abast cronològic entre 1883 i 1999 i es divideix en cinc apartats: 1) Govern de

l'entitat, 2) Administració i gestió de l'entitat, 3) Activitats desenvolupades, 4) Biblioteca i Hemeroteca i 5) Fotografies. En aquest conjunt documental destaquen el primer llibre d'actes, que s'inicia l'any 1893, 412 fotografies i les partitures originals manuscrites i mecanografiades, que ocupen dues terceres parts de les 91 caixes d'arxiu que integren el fons.

Exposició d'Heràldica Cívica a l'ACRE

El passat 19 d'abril s'inaugurà a l'Arxiu Comarcal de la Ribera d'Ebre (c. Antoni Gaudí, 23, de Móra d'Ebre) l'exposició "[La força de l'escut. L'heràldica cívica del món local de Catalunya](#)". Es va poder visitar els dies laborables entre el 19 d'abril i l'11 de maig (entre les 9 i les 14 h i les 15.30 i les 18 h). La inauguració es portà a terme a les 19 h i comptà amb la presència de Maria Rosa Peig, directora dels Serveis Territorials del Departament de Governació i Relacions Institucionals, Jordi Jardí Pinyol, president del Consell Comarcal de la Ribera d'Ebre, i Joan Piñol Mora, alcalde de Móra d'Ebre. Durant la inauguració es pronuncià la conferència "La força de l'escut. L'heràldica cívica del món local de Catalunya", a càrrec del Sr. Armand de Fluvià, assessor en heràldica de la Generalitat de Catalunya. Amb aquesta exposició es volgué trencar la percepció que avui hom té de l'heràldica com a disciplina poc popular, i unir la nostra història individual i col·lectiva amb la simbologia que envolta els nostres pobles, ciutats i comarques. L'exposició té com a objectiu sensibilitzar els actors que han de promoure l'oficialització de símbols, així com la ciutadania en general, per tal d'aconseguir que tots els pobles i ciutats oficialitzin els seus escuts i recuperin les formes que mana l'heràldica del país. L'exposició va ser organitzada per la Direcció General d'Administració Local del Departament de Governació i Relacions Institucionals, pel Consell Comarcal de la Ribera d'Ebre, per

l'Ajuntament de Móra d'Ebre i per l'Arxiu Comarcal de la Ribera d'Ebre.

Conferència sobre la rosa de Reus

Dins del cicle "El document del mes", el director de l'Arxiu Històric Municipal de Reus, Ezequiel Gort i Juanpere, va pronunciar la conferència "La rosa als documents municipals reusencs (segles XIV-XVIII). L'acte se celebrà el 19 d'abril de 2012, a les 19.30 h, a la seu de l'Arxiu Comarcal del Baix Camp, que organitzava juntament amb l'Arxiu Municipal de Reus.

Lectura pública de Palau i Dulcet

L'Arxiu Comarcal de la Conca de Barberà participà en l'organització, juntament amb l'Ajuntament de Montblanc, el Consell Comarcal, Ràdio Montblanc, el Museu Comarcal, la Biblioteca Comarcal Conangla i Fontanilles i l'Associació L'Escarritx, en la lectura pública radiofònica de fragments del clàssic d'Antoni Palau i Dulcet [La Conca de Barberà. Monografia històrica i descriptiva](#). L'acte es va dur a terme el dia de Sant Jordi, 23 d'abril de 2012, a les 13.15 h, a la seu de Ràdio Montblanc.

La documentació de Can Don Joan, de Vinebre, cedida a l'ACRE

El dimarts 24 d'abril de 2012 es va formalitzar la cessió en comodat del fons documental de Ca Don Joan a l'Arxiu Comarcal de la Ribera d'Ebre, d'una banda per la família Domènech-Martí i de l'altra per l'alcalde de Móra d'Ebre, Joan Piñol, el president del Consell Comarcal, Jordi Jardí, l'alcalde de Vinebre, Gemma Carim, i el director de l'ACRE, Gerard Mercadé. L'acte va tenir lloc al casal renaixentista Ca Don Joan, de

Vinebre. Es tracta d'un dels fons patrimonials més destacables de la Ribera d'Ebre, de 6 metres lineals d'espai, que abasta del s. XVI al XIX (família Domènech), i de mitjans del XIX al 1938 (família Martí), i que integra tota la documentació generada per l'administració del patrimoni familiar, principalment de Vinebre, però també de la Torre de l'Espanyol, de Flix i de Barcelona ciutat. El contracte de cessió és per quinze anys prorrogables, i preveu un complet tractament arxivístic (neteja, classificació) que inclou la seva digitalització i publicació a Internet.

Exposició a l'ACTE

Del 25 de maig a l'1 de juliol de 2012, la sala d'exposicions de l'Arxiu Comarcal de les Terres de l'Ebre (Col·legi Sant Jaume i Sant Maties, de Tortosa) acollí l'exposició "*Hitz. De quan es feia el carrilet. Imatges d'un enginyer*", mostra que es va poder visitar de dilluns a dissabte en horari de matí i de tarda, i també els diumenges al matí.

L'Arxiu Municipal de Cambrils fa arbres genealògics

L'Arxiu Municipal de Cambrils organitzà aquesta primavera el taller *Com es fa un arbre genealògic*. A través de dues sessions, es féu una introducció teòrica i pràctica a les sèries documentals dels arxius municipals i parroquials que poden ser útils per elaborar-los. Els arxius reben sovint la consulta de persones que cerquen a la documentació dades sobre els seus avantpassats per tal de completar la memòria familiar, que habitualment només recorda els noms dels besavis i rebesavis de les darreres generacions. Consultant adequadament els padrons d'habitants —als arxius municipals— i els registres de baptismes, matrimonis i defuncions —als fons de les parròquies—, es poden

esbrinar els noms dels avantpassats, les dates en què van néixer, es van casar i van morir, el nombre de fills que van tenir i, fins i tot, els llocs on van viure. Després, cal organitzar aquestes dades de manera adequada per tal de dibuixar l'arbre genealògic. Des del passat 26 de març, Cambrils disposa d'una nova eina que facilita aquestes recerques, ja que es poden consultar al web de l'Arxiu Històric Arxidiocesà de Tarragona (<http://www.ahat.cat/>) els llibres de registre de les parròquies de Cambrils datats entre 1668 i 1877, que han estat digitalitzats gràcies a l'aportació econòmica realitzada per l'Ajuntament de Cambrils a través del Museu d'Història de Cambrils. Aquesta nova eina permet que moltes persones puguin encetar una recerca genealògica. El taller que organitza ara l'Arxiu Municipal de Cambrils pretén donar-los les orientacions necessàries.

El curset va tenir lloc al Centre Cultural de Cambrils, els dies 31 de maig i 7 de juny, de 10 a 12 del matí.

Presentació del Cens d'Arxius del Tarragonès

El dimecres dia 6 de juny, a les 19 h, va tenir lloc la presentació oficial del Cens d'Arxius del Tarragonès, elaborat per la Direcció General d'Arxius i Museus. El Cens és un instrument de gran importància per al coneixement i la protecció del patrimoni documental de la comarca. Previst per la Llei 10/2001, d'arxius i documents, ha estat impulsat pel Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, a través de la Direcció General del Patrimoni Cultural; a la comarca del Tarragonès l'elaboració ha anat a càrrec de l'Arxiu Històric de Tarragona, en tant que arxiu comarcal. L'acte de presentació es va celebrar a la seu del Consell Comarcal del Tarragonès, i en van ser els presentadors Ricard Ibarra Oller, director de l'Arxiu

Històric de Tarragona, i Laia Vidal Vaquero, arxivera responsable de l'elaboració del Cens.

Cessió de fons d'imatge a l'AHCT

El dimarts dia 15 de maig, a les 12 h, a la sala d'actes de l'Ajuntament de Tarragona, tingué lloc una roda de premsa sobre la cessió del fons fotogràfic Víctor a l'Arxiu Històric de la Ciutat de Tarragona de l'Ajuntament de Tarragona. En el transcurs de l'acte, la consellera de Cultura, Patrimoni i Festes, Carme Crespo, i el fotògraf Víctor Martínez Cisterna signaren el conveni de dipòsit del fons fotogràfic. També es projectà un breu audiovisual sobre el fons.

Treballs de digitalització a l'ACCB

L'Ajuntament de Montblanc, el Consell Comarcal i l'Arxiu Comarcal de la Conca de Barberà van organitzar els actes de presentació i lliurament dels treballs de digitalització dels llibres d'actes dels ajuntaments i del Consell Comarcal, que es van celebrar a la seu de l'ACCB el 8 de juny de 2012, a les 19 h.

Exposició fotogràfica organitzada per l'Arxiu Municipal de Cambrils

El primer cap de setmana de juny es va poder visitar, a la Fira de Cambrils, l'exposició "La Fira des de la mirada dels fotògrafs (1957-1979). Fons Ortoneda Vernet". A través d'una trentena d'imatges procedents d'aquest important fons documental, s'hi mostrava la vitalitat de la Fira de Cambrils en les primeres dècades de la seva renovació i els seus diferents aspectes econòmics, socials, associatius, institucionals i de lleure. La Fira de Cambrils va ser creada l'any 1322 per un privi-

legi del rei Jaume II amb el nom de Fira de l'Ascensió, i l'any 1957 va ser renovada per tal d'accentuar el seu caràcter comercial. L'exposició es trobava dins l'estand institucional de l'Ajuntament de Cambrils i fou produïda per l'Arxiu Municipal de Cambrils i el Gabinet de Comunicació Institucional.



Passejant per la fira.

Arxiu Municipal de Cambrils. Fons Ortoneda Vernet, núm. de reg. 9354-7-C-101

L'ACRE, seu d'una mostra de fotografia antiga

Del 6 al 22 de juny de 2012 es va poder visitar l'exposició de fotografies històriques "Móra d'Ebre (1915-1931). Imatges pel record", que han organitzat l'Arxiu Comarcal, el Consell Comarcal de la Ribera d'Ebre i l'Ajuntament de Móra d'Ebre. La mostra va estar oberta al públic a la sala polivalent de l'ACRE.

L'ACBE, seu d'una mostra de fotografia antiga

Del 6 al 9 de juny de 2012, l'Arxiu Comarcal del Baix Ebre va organitzar al Mercat Central de Tortosa l'exposició "Apropa't a l'arxiu. Tens la història al teu abast", dins de la Setmana Internacional d'Arxius 2012.

El sindicalisme a l'ACRE: presentació de llibre i conferència

El 8 de juny de 2012, a les 19.30 h, va tenir lloc el doble acte al voltant del tema històric del sindicalisme a les Terres de l'Ebre. Primerament es va presentar el llibre *¡Viva el Sindicato! Pagesos a les Terres de l'Ebre (1939-1944)*, d'Antoni Gavaldà Torrents, i seguidament el mateix autor pronuncià la conferència "*L'arrencada del sindicalisme pagès a Móra d'Ebre i Móra la Nova a la postguerra (1939-1944)*". Els actes van celebrar-se a la seu de l'Arxiu Comarcal de la Ribera d'Ebre, que va organitzar-los, juntament amb la Diputació de Tarragona, el Consell Comarcal de la Ribera d'Ebre i l'Ajuntament de Móra d'Ebre.

Exposició sardanista a Cunit

Del 8 al 30 de juny de 2012 es va poder visitar l'exposició "*La sardana al Vendrell. Dels orígens a la difusió internacional d'un símbol. 65è aniversari dels Dansaires del Penedès*". La mostra, que va ser instal·lada a la Biblioteca Municipal Marta Mata, de Cunit, va ser organitzada conjuntament per l'Arxiu Comarcal del Baix Penedès i els Dansaires del Penedès, i va comptar amb la col·laboració del Consell Comarcal i l'Ajuntament del Vendrell.

Els fons documentals de l'IRMU a l'ACRE

El dijous 14 de juny, a les 13.30 h, es va celebrar l'acte institucional de la cessió del fons documental de l'Institut Ramon Muntaner, amb seu a Móra la Nova, a l'Arxiu Comarcal de la Ribera d'Ebre. L'acte va tenir

lloc a la seu de l'IRMU, i va ser organitzat per l'ACRE, el Consell Comarcal, l'IRMU i l'Ajuntament de Móra la Nova.

Exposició al Port de Tarragona

"*El Serrallo, ahir i avui*" és el títol de l'exposició que el dimecres 27 de juny de 2012, a les 20 h, s'inaugurà al Tinglado núm. 4 del Moll de Costa. L'Associació de Comerciants i Restauradors del Serrallo oferí un tast al final de l'acte, el qual va ser organitzat pel Museu i l'Arxiu del Port de Tarragona. La mostra romangué oberta al públic fins al 7 d'octubre.

Memòria viva del temporal (Arxiu Municipal de Cambrils)

L'Arxiu Municipal de Cambrils i el Museu d'Història de Cambrils han creat el bloc *1911 Memòria viva del temporal*, una nova eina per a la divulgació de la gran tempesta de 1911.

Es tracta d'un bloc cooperatiu, que s'anirà nodrint amb els textos que hi vulguin publicar tots els investigadors que estan fent recerca sobre aquest temporal que va afectar les costes catalanes i valencianes. El bloc servirà perquè les notícies que aquests investigadors estan localitzant es puguin divulgar d'una manera compartida, i formar així en conjunt una explicació més completa d'aquell fenomen i de les conseqüències que va tenir. La commemoració del centenari de la tempesta va començar fa un any i mig. L'Ajuntament de Cambrils va ser llavors un dels impulsors dels actes commemoratius arreu de la costa. En els darrers divuit mesos, en una quinzena de municipis catalans i valencians no han deixat d'organitzar-se activitats en record d'aquella

tempesta. Han estat objecte de record els gairebé 150 morts que hi va haver en una sola nit i les desenes de famílies pescadores —des del Maresme fins a Alacant— que van quedar marcades per sempre per aquella catàstrofe.

El bloc és accessible a l'adreça

<http://1911temporal.wordpress.com>. Si hi entreu, ja hi

podreu llegir les primeres històries de naufragis, de salvaments i de solidaritat cap a les víctimes d'aquell tràgic temporal que es va produir a la nostra mar.



Els Putin del segle XIX

S'ha parlat molt de les eleccions generals a Rússia, en les quals ha revalidat la majoria absoluta Vladímir Putin, amb una munió aclaparadora de vots i no menys de denúncies d'irregularitats. Les irregularitats electorals eren el pa de cada sufragi que se celebrava, almenys a la demarcació tarragonina, fins al punt que s'ha gué de formar una comissió especial que es reunia acabats els escrutinis per dictaminar sobre totes aquelles denúncies que es produïen des de tots els racons de la província. A la Masó es van incloure fraudulentament una sèrie d'individus a les llistes electorals, a Roquetes s'hi ometien més de 300 veïns, a Llorac en faltaven uns 27, i a Aiguamúrcia, un centenar llarg (1877); a Vilaplana una instància subscripta per diversos electors denunciava *"los abusos cometidos en las últimas elecciones"* i en demanava la nul·litat (1881), i igualment feien una llarga llista de poblacions (no només en aquestes eleccions). Però ja no es tractava solament de l'alteració de les llistes del cens electoral. A les eleccions de la tardor de 1880 hi va haver de tot: actes modificades, documents retinguts, actuacions parcials d'alcaldes suspectes, acreditacions de residència il·legals, etc. A Móra *"no existe acta, ni escrutinio, ni recuento, ni firmas, ni nada de lo que la ley previene"*; a Batea les llistes consignaven com a votants *"a electores ya fallecidos"*; al Vendrell, es van constatar votacions dobles, incompliment de l'horari prescrit, i vots computats a favor del candidat contrari, etc. Les de Tortosa, d'abril de 1883, van ser declarades nul·les i les autoritats van fer una crida per demanar responsabilitats penals per *"actos tan gravísimos"*, com era l'ocupació militar de l'edifici on s'havia instal·lat la junta d'escrutini, cosa que obligà a custodiar el local amb *"dependientes del municipio, armados"*. A l'Aleixar es va vorejar l'estreta línia de la legalitat i del delictes quan l'Ajuntament presentà la retirada d'una queixa contra la derrama veïnal de 1882, a nom d'un veí, Joan Masip Soler, que en negava la veracitat (31 de març de 1886); el novembre següent, s'impugnaven les actes dels diputats electes Salvador Samà i Olegari Mallafré, per no ser fills del districte per al qual eren elegits, per suborns i per *"haber figurado que tomaban parte en la elección gran número de personas que han fallecido"*.

AHDT, *Actes de 1877*, CP, p. 91 i 294; *Actes de 1879*, D, p. 8; *Actes de 1880*, D, p. 56; *Actes de 1881*, CP, p. 80; *Actes de 1883*, D, p. 38-42; *Actes de 1886*, D, p. 37 i CP, p. 53.

Recensions

Actes del XXXIII Col·loqui de la Societat d'Onomàstica (Montblanc 2006), Centre d'Estudis de la Conca de Barberà & Societat d'Onomàstica, Montblanc-Barcelona, 2012, 369 p.

El volum aplega les ponències i comunicacions del trenta-tresè Col·loqui d'Onomàstica que va tenir lloc a Montblanc els dies 21 i 22 d'octubre de 2006. Amb aquest simposi Montblanc ha realitzat la segona trobada d'onomasticòlegs. La primera fou el 1979, en el context de cohesió organitzativa pel que feia a l'establiment de regularitat d'aquestes jornades, l'origen de les quals es trobava en la reunió fundacional de 1973, realitzada, també, a la mateixa comarca. Els vint-i-sis treballs (entre ponències i comunicacions) que formen el text es divideixen en dos àmbits: etimologia (cinc recerques) i toponímia i antroponímia (vint-i-una investigacions). La ponència d'etimologia compta amb l'aportació de Carme Plaza Arqué ("Els topònims de la Conca de Barberà a l'*Onomasticon Cataloniae*"). Es tracta d'un treball on se sistematitza àmpliament el tractament que fa Joan Coromines, en la seva monumental onomastiologia, de l'origen dels noms de la Conca de Barberà. Aquesta aportació té, doncs, un vessant historiogràfic per la seva voluntat de balanç sobre denominacions de llocs i de persones a la comarca.

Les dues ponències pertanyents a la segona àrea treball esmentada són les del recentment finat Ramon Amigó Anglès ("Uns reculls incipients de la Conca, no gaire coneguts") i d'Eugeni Perea ("L'onomàstica de la Conca de Barberà a través de la literatura"). La primera intervenció és igualment historiogràfica, i també de contextualització biogràfica. Amigó al·ludeix a la fun-

ció d'orientació efectuada per mossèn Albert Palacín i Artiga, el qual conegué l'onomasticòleg reusenc (1925-2011) en el marc dels cursos de llengua per correspondència organitzats al Fòrum Joventut de Reus. Efectivament, el professor Palacín organitzà uns grups de treball al col·legi montblanquí de la Mare de Déu de la Mercè. Aquests alumnes elaboraren tres volums sobre toponímia —entre els cursos 1980 i 1983—, l'àmbit territorial dels quals fou principalment la Conca. Ramon Amigó en destaca el caràcter de referència per a recerques dutes a terme posteriorment. El treball de Perea Simón, que darrerament focalitza part de les seves obres a partir de la relació entre literatura i territori —o com ell mateix defineix, "cartografia literària"—, fa un exhaustiu recorregut pels noms de persona i de lloc, tot just per mitjà de les evocacions escrites dels literats del territori, o que hi han tingut relació. El treball ressegueix motius llegendaris sobre llocs, espais geogràfics i espais de sociabilitat. La proposta de Perea no fa altra cosa que subratllar el significat de construcció social de l'onomàstica, alhora que aprofundeix la relació susdita entre llengua i territori.

Precisament, l'enfocament transversal d'aquest historiador riudomenc permet de ser relacionat amb destacades comunicacions del Col·loqui. Així, el geògraf Joan Tort "humanitza" la geografia i tracta de la relació entre espai, temps i el sentit del significat de noms i expressions. En aquest sentit, és d'interès l'estudi de Jesús Bernat sobre el tractament cartogràfic, és a dir geopolític, dels llocs d'una vila del Maestrat, Vistabella. I en una altra direcció, Josep-Antoni Carrévalo, des de la Franja (Matarranya-Mequinensa) estableix les concepcions onomàstiques a través de la literatura popular d'aquest enclavament de la Franja.

Finalment, Josep M. Vallès vincula onomàstica i context polític sota el període republicà (1931-1938) i la immediata emergència de la dictadura francofalangista. També Núria Cavallé i Josep M. Grau, i l'alforgenc Miquel S. Jassans, tracten respectivament de la grafia toponímica en primers diccionaris prenortius del vuit-cents i de l'estudi dels noms de persona a partir de l'anàlisi d'un llibre testamentari del segle catorzè. En conjunt, aquests treballs possibiliten de tractar l'onomàstica des del condicionant del context sociopolític i cultural, i permeten de fer-ne una anàlisi sociològica, superadora d'un tractament estrictament estadístic. Altres treballs metodològicament ben útils són els de Manuel Güell, Valentí Gual i Xavier Jorba i Antoni Mas, ja que a partir del buidatge de fonts primàries estableixen l'aportació sobre l'obtenció de referents toponímics i antroponímics. Cal destacar, però, el cas d'Oriola, car per mitjà de l'anàlisi d'un manuscrit del segle XVII Mas i Miralles enllaça l'evolució lingüística dels cognoms amb la realitat d'ús social (sociolingüística) de la llengua en un territori de frontera.

Tretze comunicacions més es poden circumscriure en treballs clàssics sobre l'origen, l'evolució i la implantació territorial del nomenclàtor onomàstic en diverses modalitats d'aplicació. L'ulldemolinenc Ramon Pere Anglès —deixeble de Ramon Amigó— aporta en una etnografia l'evolució del nom de la Pobla de Cérvols, a partir de l'anàlisi exhaustiva de documentació arxivística entre el segle catorzè i el segle divuitè. D'altra banda, l'historiador Gener Gonzalvo, l'onomasticòleg també traspassat de fa poc Francesc Sifre i Antoni Jaquemot Ballarín estudien, respectivament, l'origen del topònim Poblet, l'estudi de lloc d'Anguera i la interessant configuració iberobasca d'un nom de riu. Amb tot, cal destacar el treball dels filòlegs valencians Emili Casanova i Ramon Ferrer, una detallada anàlisi —entre onomàstica i demolingüística— sobre els antropònims de la Conca que es van estendre al conjunt de l'Antic Regne de València durant el seu període constituent a

partir de les cartes de poblament medieval. En altres aportacions —Josep-Anton Bonet, Moisés Selfa, Ventura Castellvell, Grau Pujol i Puig Tàrrach, i Josep M. Grau i Perea Simon— s'elaboren estudis sobre toponímia de vilatges, adopció de renoms i un original treball sobre noms d'animals a partir del buidatge dels censos canins.

Per acabar cal destacar dues especials edicions de recerques toponímiques, ambdues rescabades per l'historiador i arxiver Josep M. Grau Pujol. Es tracta del treball de l'escriptor Joan Sales sobre Vallclara (1954) i de la recerca sobre la toponímia d'Almoster d'Eufemià Fort i Cogul. La singularitat d'aquests treballs —que cal afegir a l'essencial valor de referents— rau en l'ús comparatiu que se'n pot fer respecte a altres estudis homònims.

El volum que recull aquestes actes mostra, un cop més, que l'onomàstica no és pas una disciplina estrictament erudita i de cenacle. Es tracta d'una matèria que permet de contribuir decididament al bastiment d'un imaginari col·lectiu per mitjà de la contextualització de noms de lloc i de persona. De noms que, com a símbols, actuen alhora com a memòria, ja que cada denominació oculta i representa un significat que sovint pot fer referència a la societat i la cultura d'una comunitat. Els noms, els mots, *donen sentit* individualment i col·lectivament. També, però, l'actualització dels estudis onomasiològics es veu circumscriu a la representació que se'n fa a l'Estat nació. Paga la pena, en aquest sentit, reflexionar adequadament sobre el treball de Miquel Parella i Codina, "Toponímia a la xarxa: el tractament de la toponímia catalana a Internet". L'autor no únicament destaca la "immersió" de la toponímia en l'àmbit de la tecnologia de tipus nou, sinó que fonamentalment explicita —i això és el més destacat— la deformació (conscient) dels noms de lloc per part de l'Estat (espanyol). Aquesta estratègia no és debades, ja que la violència simbòlica és un eficaç mitjà per mistifi-

car i, a la fi, substituir un propi context imaginat. L'onomàstica, doncs, no és cap retòrica.

Xavier Ferré Trill

FUENTES I GASÓ, Manuel M.; Joan QUIJADA BOSCH; Neus SÁNCHEZ PIÉ. *Memòria del setge i ocupació de Tarragona. La Guerra del Francès en els fons documentals de l'Arxiu Històric Arxidiocesà de Tarragona (1808-1814)*. Barcelona: Rafael Dalmau, 2012 (Camí Ral; 34), 461 p.

Amb motiu de la celebració del bicentenari del setge i ocupació de Tarragona per l'exèrcit napoleònic (1811-2011), la ciutat de Tarragona va demostrar al país les seves capacitats a l'hora d'afrontar la recuperació crítica de la seva història. Els actes que es van desplegar a la ciutat al llarg del 2011 van deixar clar fins on poden arribar les iniciatives ben plantejades i coordinades i que aconsegueixen implicar totes les institucions. Penso que cal felicitar especialment el Jordi Piqué, cap del Servei d'Arxiu i Documentació Municipal de l'Ajuntament de Tarragona, per la seva tasca de coordinació. Avui, i gràcies a les activitats desplegades l'any 2011, no hi ha cap dubte que, tant des d'un punt de vista popular com historiogràfic, coneixem molt millor la Guerra del Francès a la ciutat de Tarragona i al Camp de Tarragona i en sabem més coses. I, per tant, coneixem millor la Guerra del Francès a Catalunya i Espanya.

En aquest marc, cal destacar tres aportacions clau que, en format de llibre, es van fer l'any passat. Unes de caire més erudit o historiogràfic: la de Manel Güell, *La crisi de la Guerra del Francès al Camp de Tarragona*, on després d'un acurat estudi de fons primàries estableix una interpretació raonada de la crisi demogràfica que es produí entre 1808 i 1814. I l'estudi detallat del setge de Tarragona d'Antoni Moliner, *Tarragona (mayo-junio*

de 1811). Una ciudad sitiada durante la Guerra del Francés. I una altra de caire més divulgatiu de Salvador J. Rovira, *Tarragona a la Guerra del Francès (1808-1813)*, en el qual fa una brillant síntesi dels estudis previs i de les fonts d'arxiu, posant a l'abast de la ciutadania aquesta part de la història de la ciutat.

Aquestes tres publicacions i la que ressenyem aquí s'afegeixen als llibres clàssics, ja sigui sobre el conjunt de la guerra, com els de Josep M. Recasens Sanahuja, *Tarragona en la Guerra de la Independència. Recuerdo histórico desde 1808 a 1813* (1863); Josep M. Recasens Comes, *El corregimiento de Tarragona y su Junta durante la guerra de la Independencia* (1958) i *La Revolución y Guerra de la Independencia en la Ciudad de Tarragona* (1965); Joan Salvat i Bové, *Tarragona en la Guerra y en la postguerra de la Independencia* (1965); o sobre el tema concret del setge de Tarragona: Javier Salas, *El sitio de Tarragona por los franceses en 1811* (1911); Josep Iglésies, *El setge de Tarragona a la Guerra napoleònica* (1965); Josep M. Sabaté i Bosch, amb els seus estudis sobre l'Església a Tarragona durant aquests anys; o els de Robert Vallverdú sobre la milícia urbana. Llibres que cal afegir a les obres d'autors especialistes en el tema com són Antoni Moliner, Josep Fontana, Maties Ramisa o Esteban Canales.

I és en aquest marc que cal felicitar-se per la iniciativa de publicar aquest aplec de documents, la majoria inèdits, sobre el setge i ocupació de Tarragona pels francesos i l'impacte de la Guerra del Francès a Tarragona ciutat i demarcació. Una iniciativa de l'Arxiu Històric Arxidiocesà de Tarragona, encapçalada pel seu director, Manuel Maria Fuentes, amb el suport de Joan M. Quijada i Neus Sánchez, i que ha comptat amb el suport econòmic de la Fundació Privada Mútua Catalana i amb l'editorial de Rafael Dalmau, Editor.

La Guerra del Francès és, possiblement, el fet històric de la Catalunya contemporània sobre el qual s'ha

escrit més, junt amb les guerres carlines i la darrera guerra civil. Amb motiu del seu bicentenari —que estem celebrant—, s’han publicat a Catalunya almenys un centenar de noves obres que hi estan relacionades. Cal destacar especialment l’edició de textos manuscrits dels protagonistes, en el qual s’insereix el llibre que avui presentem, i que ens permeten tenir una visió des de baix, des de nous punts de vista, una visió més polièdrica d’això que n’hem dit la Guerra del Francès. Malgrat tot, hi ha coses que encara desconeixem o que coneixem parcialment: els diputats catalans a Cadis, el paper de les dones, els congressos catalans organitzats per la Junta de Catalunya, les relacions entre la Junta catalana i la Junta central...

Bé, aquestes i altres qüestions apareixen de biaix en els textos que es reproduïen en el llibre que avui presentem, i que vénen a confirmar que la Guerra del Francès fou un fenomen complex que sotragà les relacions socials, el poder polític i militar, les bases econòmiques i les mentalitats. Aquesta complexitat ha portat el professor Josep Fontana a parlar de “les Guerres del Francès”, ja que “va ser un esdeveniment molt complex en què es barregen la resistència a la invasió francesa amb un seguit de respostes al malestar social provocat per la doble crisi en què es trobava l’Estat espanyol el 1808: d’una banda, la crisi de llarg abast de la monarquia absoluta i, de l’altra, la crisi econòmica conjuntural, lligada a les males collites i a les epidèmies dels primers anys del segle XIX, i agreujada a Catalunya per les dificultats del comerç amb les colònies americanes”.

La Guerra del Francès va trasbalsar de dalt a baix la societat catalana. De manera que res tornaria a ser igual després d’ella, ni a Europa, ni a Espanya, ni a Catalunya. L’Antic Règim havia entrat en una crisi irreversible, i la nova societat liberal i capitalista s’anava implantant. Tot plegat comportà conseqüències dins l’àmbit econòmic, social, polític i cultural que es van anar fent evidents al llarg del segle XIX.

El llibre *Memòria del setge i ocupació de Tarragona* es pot dividir en tres parts. La primera, i que dóna títol a l’obra, és la transcripció del “Setge i ocupació de la ciutat de Tarragona (1810-1813)”, un memorial sobre l’actuació de l’Església tarragonina durant el setge i ocupació francesa, redactat pel canonge Ignasi Ribes l’any 1814, així com la reproducció parcial d’algunes “Actes o Resolucions capitulars del període 1811-1814” i altres escrits de cronistes de convents i monestirs de Tarragona i les notes pro memòria. Aquesta part ocupa més de la meitat de les pàgines del llibre (p. 21-188 i 249-316). Una segona part, la més breu, la formen dos reculls de fonts originals sobre les víctimes documentades del setge i ocupació de Tarragona (p. 189-247). Finalment, trobem un interessantíssim recull d’inscripcions en els llibres de diverses parròquies de l’Arquebisbat de Tarragona, que ens permeten copsar l’impacte de la Guerra del Francès en quasi tots els seus pobles (p. 317-449).

En el citat memorial trobem una descripció acurada de tots i cada un dels passos que fa el col·lectiu de set canonges que resten a Tarragona, tant pel que fa a la seva tasca espiritual com a la material d’ajut als habitants de la ciutat. Destaca sobretot els problemes en la seva relació amb els francesos i les continuades exigències dineràries d’aquests sobre el capítol. Les primeres línies del text reflecteixen el neguit de les autoritats eclesiàstiques davant el temor que l’ocupació del fortí de l’Oliva omplís la catedral de veïns i malalts: “se vio la catedral llena de enfermos y paysanos y des de aquel día fue convertida en hospital, quedando únicamente la capilla del Santísimo para poder hacer las funciones” (p. 24). El terror que significà l’assalt final dels francesos a la ciutat és descrit amb pèls i senyals, ja que els principals actes de salvatgisme es produïren al voltant de la Catedral, on la gent havia intentat protegir-se (p. 26-35). I també el terror dels primers dies d’ocupació, amb els judicis sumaríssims o els allotjaments (p. 71-80).

Els textos recollits també reflecteixen un cert desconcert dels canonges que es queden vers els que han marxat i el mateix bisbe instal·lat a Mallorca (p. 45-49); especialment crític és el canonge Antoni Boni en una mena de memòria personal dels fets (p. 300). O davant de l'intent dels francesos d'integrar i aprofitar l'autoritat moral de l'Església i la seva litúrgia (p. 61, 81, 83, 94 i 163). Els problemes amb els pagesos o els ajuntaments dels voltants, ja que mentre que els primers es neguen a pagar censos i delmes, els segons els exigeixen contribucions (p. 54). O la lluita contra els maçons (p. 99-119).

A la segona part del llibre trobem la quantificació documentada dels morts pels francesos durant el setge i ocupació de la ciutat de Tarragona el 1811. Les dades nominals recollides ens indiquen un total de 278 defuncions, de les quals 247 (un 89%) s'haurien produït el 28 de juny (p. 189). A les quals podríem afegir els 134 morts registrats a l'hospital militar del seminari de Tarragona: 412 en total. Però, on son els 5.000 morts? És clar, sabem que molts foren cremats a les fogueres, que d'altres moriren ofegats a l'intentar fugir per mar... De les notes pro memòria, destaquem la confiança que es tenia en Ferran VII com a salvador de la pàtria espanyola (p. 250).

En el tercer apartat, que ocupa, aproximadament, una tercera part de les pàgines del llibre, es recull la documentació parroquial servada a l'Arxiu Històric Arxidiocesà de Tarragona complementària. Aquesta documentació ens ofereix una panoràmica general dels pobles de l'arquebisbat de Tarragona, on els testimonis són perfectament intercanviables. Arreu, a més de la relació de víctimes directes dels francesos, 398 en total d'inscrites als registres, hi trobem reflectides, mitjançant les notes pro memòria, les penúries de la vida quotidiana del poble, segons les anotacions dels rectors respectius: misèria, fam, assassinats, robatoris...

A la Guerra del Francès, per a la majoria de la població catalana, "més que glorioses batalles i gestes de paisans, són fets prosaics els que dibuixen el paisatge quotidià: caresties, fam, malalties, contribucions, requises, multes, robatoris, violacions, assassinats". Podem, doncs, compartir el que deia el doctor Antoni Bosch i Cardellach, qui, com a testimoni, va escriure en una llibreta un *Resumen de lo sucedido en la villa de Bràfim*: quan hi havia una victòria, "todos cantaban el Te-Deum, y tal vez habían de cantar el Miserere".

Ramon Arnabat Mata

Membre del Grup de Recerca Consolidat ISOCAC de la URV

Actes municipals de Tarragona. 1400-1401, 1401-1402. A c. d. Montserrat SANMARTÍ I ROSET i Isabel COMPANYS I FARRERONS. Tarragona: Arxiu Històric de la Ciutat de Tarragona / Arxiu Històric de Tarragona, 2011 (Documents del Fons municipal de Tarragona; 13), 217 p.

Amb aquest llibre es reprèn la tasca encetada el 1982 de transcripció dels llibres del Consolat de Tarragona, a càrrec dels alumnes universitaris de l'assignatura de Paleografia i sota la supervisió de la mestra Sanmartí; aquest cop, a més, amb l'inestimable ajut de l'arxivera i doctora en Història Isabel Companys i Farrerons. Les transcripcions que conté aquest volum s'enquadren en les dutes a terme els cursos 1991-1992 i 1992-1993 pels alumnes Mercè Altès, Marta Badia, Isidora Basilio, Eduard Boada, Antoni Garcia, Montserrat Garriga, Núria Grau, Àngels Martínez, Núria Olivé, Jesús Olloqui, Núria París, Concepción Pérez Baena, Daniel Piñol, Montserrat de la Pinta, Judith Prat, Anna Serra Masdeu i M. Teresa Vázquez Socías.

Després d'haver transcrit tota la segona meitat del segle XIV, amb aquest volum es posa el peu en el XV.

La (no tan) breu introducció històrica que consta rere els pròlegs de rigor ens posa sobre la pista de les problemàtiques que tenia la ciutat en aquells temps, i que, com a tals, queden reflectides a les pàgines dels llibres consulars. Ens assabentem així que Martí I i la seva esposa sojornaren a Tarragona durant la Pasqua de 1400 i que la ciutat i Camp hagueren de fer front a l'obligació de pagar els impostos de *cena* i *coronatge*, així com també al nou *pariatge* per protegir la costa de les depredacions corsàries. La ciutat patia una greu asfíxia econòmica derivada d'un fort endeutament i el llast dels debits censals i havia de recórrer a talles indiscriminades. Havia hagut d'atendre pagaments per a la provisió de blat o les obres als portals de la muralla. Per això bona part de les pàgines consulars tracten de la reorganització d'imposicions i la renovació d'ordinacions, i mostren la identitat i naturalesa dels censalistes que tenia la ciutat, la majoria eclesiàstics i nobles, però també manta professions liberals. L'altra

gran preocupació era l'escassetat de blat, que es traduí en ingents esforços per proveir la ciutat adequadament. Les actes reflecteixen el preu del gra, els mercats on s'adquiria, les mòltes, etc.

No falten, sobretot, pàgines reservades a la marxa administrativa de la institució, l'elecció i reposició de càrrecs, sous, funcions, etc., ni tampoc el temps dedicat a les solemnitats religiosofestives (Pasqua, Corpus Christi, Santa Tecla, Setmana Santa), la fira (a la plaça del Corral passada la Pasqua), la participació de les confraries, els joglars, etc. La por als incendis urbans i les ordinacions de control social (regulant indumentàries, castigant delictes sexuals o contra l'honestedat) també tenien el seu espai en aquest llegat documental.

Tanquen el volum sengles i complets índexs onomàstic i toponímic, amb un breu glossari al final de tot, que ajuden no poc a la consulta del llibre._

El Teatre Tarragona, bombardejat

Gràcies al corresponent expedient de la secció de Regiones Devastadas, podem saber que els dies 26 i 27 de juliol de 1938 l'aviació nacional bombardejà Tarragona i s'acarnissà especialment contra un centre lúdic no militar: el Teatre Tarragona. A més de la descripció completa de l'edifici i les rehabilitacions que necessitaria, la memòria descriptiva del projecte de reconstrucció s'enceta amb un breu informe dels danys causats: "destrucción completa de la cubierta de fibro-cemento; destrucción casi total de las galerías laterales y parte central de los pisos; daños de importancia en los muros, especialmente en los de la izquierda; destrucción casi completa de cierres, madera o hierro, marquesina, instalaciones y vidrios; destrucción total de las escaleras auxiliares; daños en el telar, escenario, telón metálico, bambalinas, etc."

AHDT, *Servicio Nacional de Regiones Devastadas y Reparaciones*, capsa núm. 25. Memòria de 5 de juliol de 1940.

Sumaris

ANC. Butlletí de l'Arxiu Nacional de Catalunya, núm. 31 (febrer de 2012): **Editorial:** "La Generalitat de Catalunya fa entrega als seus titulars de la documentació privada retornada de Salamanca" (1); **Temes:** CRUELLES I SERRA, Rosa i Francesc OLIVÉ I OLLÉ. "Trenta números del Butlletí de l'Arxiu Nacional de Catalunya. Un nou recurs: l'índex de sumaris" (2-15). **Noticiari:** PÉREZ LATRE, Miquel. "El fons personal del periodista i crític literari Juan Ramon Masoliver s'incorpora a l'Arxiu Nacional de Catalunya" (16); BERENQUER, Marc Aureli. "Cent anys de l'Escola d'Administració Pública de Catalunya (1912-2012)" (17-19); FERNÁNDEZ, Merche. "El fons Artigues de fotografia ingressa a l'Arxiu Nacional de Catalunya" (20-21); Bo i GUDIOL, Mireia. "La catalogació del fons bibliogràfic Alexandre Galí" (22-23). **Publicacions** (23-24); **Ingressos** (25-29). **Agenda** (30).

Arxius. Butlletí de la Subdirecció General d'Arxius, núm. 62 (primavera-estiu de 2012): **Editorial:** "La declaració universal dels Arxius". **Qüestions de treball:** GONZÁLEZ RUÍZ, David. "La digitalització de fons audiovisuals locals. El cas de TV de Sabadell"; SARDÀ FONT, Jaume. "La família de normes ISO 30300". **Noticiari. Rerefons:** PENA SANT, Marcel. "L'arxiu i l'art. A propòsit de l'exposició: 'Pere Noguera. Històries d'Arxiu (1974-2011)'. Fundació Antoni Tàpies. 2011"; ORRIOLS, Marc. "Quin paperam!: L'atzar de l'herència".

Butlletí Informatiu de l'Associació d'Arxivers de Catalunya [www.arxivers.com/idadmi/docs/Butlletí], núm. 102 (octubre-desembre de 2011): **Editorial:** "Certificació professional" (1-2); **El vocal informa:** SERRA, Miquel. "L'AAC organitza un simposi internacional i català del Projecte InterPARES 3" (2-3); GIMENO, Glòria. "La proposta de formació de l'AAC per a l'any 2012" (3); ESCODA MÚRRIA, Coia. "L'AAC

a les xarxes socials" (4). **Notícies:** GARCÍA SIMAL, Juanma. "Jornada internacional 'Arxius sindicals europeus: un model plural'" (4-5); "Renovació de l'equip d'Arxifòrum" (5); "S'aprova la declaració universal dels arxius" (5); SOLER I JIMÉNEZ, Joan. "30300 oportunitats i creixent..." (5-7). **De l'arxiu a l'arxiver:** SAURÍ ROS, M. Concepció. "25 anys, ja" (7-8). **La Junta informa** (8). **Núm. 103 (gener-març de 2012):** **Editorial:** "I amb el nou any... el sector professional té 'bona salut'" (1-2). **El vocal informa:** SERRA, Miquel. "El TEAM Catalonia ultima els resultats de la seva investigació a InterPARES 3 Project" (2); BOADES I RASET, Joan. "Reunió del Consell Executiu del CCAAA a París" (3); MARTÍNEZ, Betlem. "Laboratori d'Arxius Municipals" (3-4); LLOVERAS, Patrícia. "X Jornada d'Estudi i Debat" (4). **Notícies:** "I Postgrau en línia en gestió, preservació i difusió d'arxius fotogràfics" (5). **L'arxiver fora de Catalunya:** CROCKETT, Margaret. "La perspectiva d'una arxivera britànica" (5-7). **De l'arxiu a l'arxiver:** LORENTE LÓPEZ, Anna (7-8). **La Junta informa** (8). **Núm. 104 (abril-juny de 2012):** **Editorial:** "La DUA, una declaració de principis" (1-2). **El vocal informa:** MARTÍNEZ, Betlem. "7è Laboratori d'Arxius Municipals" (2-3); LLOVERAS, Patrícia. "Resum de la X Jornada d'Estudi i Debat 'Formació i projecció professional'" (3); BOADES I RASET, Joan. "Reunió del C.E. de la Secció d'Associacions Professionals del Consell Internacional d'Arxius (ICA/SPA) a Weimar" (4); SERRA, Miquel. "L'AAC participa en un simposi internacional d'InterPARES 3 Project a Istanbul" (4-5); RETUERTA, M. Luz. "Presentació dels números 8, 9 i 10 de la col·lecció 'Textos'" (5). **Articles:** CASELLAS I SERRA, Lluís-Esteve. "Que no et clasifiquin!!" (5-7). **Notícies:** ROCA MARQUÈS, Eva. "XVIII Jornades d'Arxius Universitaris" (7). **De l'arxiu a l'arxiver:** BERMEJO BARBA, Scheherazade. "L'experiència d'una arxivera novell en el context de crisi actual" (7-8). **La Junta Informa** (8).__

Premsa

“Miravet cedeix diversos fons documentals a l'Arxiu [Comarcal de la Ribera d'Ebre]. Ribera d'Ebre. Entre els anys 1916-1992”. *Diari de Tarragona* (dimecres, 08-02-2012) 21.

“L'Arxiu i el Museu del Port preparen un llibre de fotos del Serrallo. També preparen una exposició històrica”. *Més Tarragona* (dijous, 09-02-2012) 2.

“Los documentos de l'Àncora, al Arxiu Històric”. *Diari de Tarragona* (divendres, 13-04-2012) 10.

DÍAZ, Laia. “La Coral Àncora diposita el seu fons documental a l'arxiu històric de la ciutat”. *Més Tarragona* (divendres, 13-04-2012) 4.

“Donan documentos de Josep Ferret [a l'Arxiu Comarcal del Baix Penedès]”. *Diari de Tarragona* (divendres, 20-04-2012) 14.

MAS, Carme. “El llegat de Víctor Martínez s'incorpora a l'Arxiu Històric. El fotògraf tarragoní ha cedit el treball realitzat durant més de trenta anys a l'Ajuntament”. *Més Tarragona* (dimecres, 16-05-2012) 6.

“L'Arxiu Capitular de la Catedral de Tortosa acaba la seva restauració”. *Diari de Tarragona* (dissabte, 19-05-2012) 21.

“El Arxiu Capitular de Tarragona digitaliza 37 unidades documentales. El Arquebisbat pone a disposición de los ciudadanos 'papeles' de gran interés histórico y social tras un acuerdo con el Port”. *Diari de Tarragona* (divendres, 01-06-2012) 9.

“Apareix un arxiu i documents d'interès a la seu de la Fundació Apel·les Fenosa”. *Diari de Tarragona* (dimecres, 06-06-2012) 17. _

La Diputació i el cementiri de Tarragona

El cementiri de la ciutat de Tarragona ha estat propietat de la Cúria arquebisbal, que hi va establir un patronat amb l'Ajuntament. En el segle XIX, emperò, la Diputació tenia la competència exclusiva de les carreteres, inclosa la que partia de Tarragona cap al Pont d'Armentera, que limita amb una de les tàpies del cementiri tarragoní, davant per davant de l'Oliva. Aquesta facultat féu que a mitjan desembre de 1881 l'administració del cementiri demanés a la corporació provincial autorització per arranjar una canonada de conducció d'aigües que travessava la carretera al Pont d'Armentera en el primer quilòmetre, i que el 27 de desembre de 1881 afegissin una nova petició d'exempció. Diputació va concedir l'autorització per a les obres i també una exempció de 18 ptes. i 75 cèntims.

AHDT, *Actes de 1881*, CP, 393 i D, p. 74.

Comarques devastades

El fons del "Servicio Nacional de Regiones Devastadas y Reparaciones", de l'Arxiu Històric, és el més considerable que existeix a Catalunya, on només es conserven una meitat dels expedients dels municipis, un nombre indeterminat d'expedients particulars (Arxiu Històric de la Diputació de Tarragona), 1.253 fotografies i un centenar d'unitats documentals (Arxiu Històric de les Terres de l'Ebre) i un àlbum fotogràfic solt (Arxiu Històric de la Diputació de Lleida). Així doncs, en el nostre arxiu, llevat de casos molt ocasionals, no s'hi troben documents en imatge. Diem això dels casos molt ocasionals perquè en alguns pocs expedients consten algunes fotografies. Mancaria fer-ne una catalogació exhaustiva, propòsit que no deixem de tenir en compte, però que dins del programa d'actuació integral del fons d'Imatges haurà d'esperar una mica.

Hem volgut fer palès el que diem, exposant la fotografia que se serva a la primera capsa del fons de Regiones Devastadas de l'AHDT. Aquesta primera capsa només conté paperassa concernent a l'organització del Servicio; per tant, hem de pensar que aquesta fotografia està fora de lloc, fora de l'expedient que en el seu dia podria explicar tot allò que ara no és possible sense especular.

Hem escollit aquesta imatge perquè la trobem molt representativa, amb el vailet que hi ha assegut al davant amb les mans al cap, en una postura inequívocament de desànim i consternació. No ens és possible especular gaire sobre la procedència de l'escenari. Només que es tractaria d'una població rural vitícola, vistes les enormes bótes (suposadament de vi) que

Els fills fora del matrimoni a la Tarragona de 1901

Les estadístiques europees assenyalen que una de cada tres parelles ho és de fet i no per haver contret ni matrimoni canònic ni casament civil. Això era molt improbable i residual en l'arcaica mentalitat que imperava a la nostra societat el primer any del segle xx. Una estadística publicada al BOPT sobre la mortalitat de la població tarragonina l'abril de 1901 afegeix la dada del nombre dels naixements i del nombre dels naixements il·legítims, o sigui, fora del matrimoni. Aquell mes d'abril a Tarragona van ser exactament 50 els naixements i 6 els il·legítims. El 12% de naixements d'aquesta categoria en una societat d'Antic Règim és un percentatge molt alt que només es pot explicar si tenim en compte que la ciutat albergava la Beneficència, equipament que era habitual receptor de nadons sense pares, d'arreu de la demarcació, bé perquè havien mort deixant una criatura, bé perquè l'havien abandonat tement repercussions socials i civils o per impossibilitat de mantenir-la en la seva extrema pobresa.

BOPT, núm. 115, de 14-05-1901, p. 4.



Fitxa tècnica

Signatura: Servicio Nacional de Regiones Devastadas y Reparaciones, 1 (1939-1959)

Fons/col·lecció: Fons d'imatge de l'AHDT

Procediment: Gelatinobromur

Suport: Paper

Original/còpia: Original

Format: 15 x 17 cm

Cromia: B/n

Estat: Bo, però amb tonalitat un xic pastosa i s'hi observen els dos foradets deixats per una antiga grapa a la part superior esquerra.

Títol: "Documento núm. 3"

Datació: V. 1939/1940

Autoria: n. c.

Procedència: Expedient

Descripció: Immoble rural destrossat pels efectes d'una explosió. S'hi veuen unes enormes bótes intactes i un vailet assegut amb les mans al cap.

Classificació: III.2.10. Obres finançades per la Diputació

Geogràfic: n. c.

consten al fons de la imatge. De bótes tan grans només n'hem vist en comarques productores de vi. Si estrenyem una mica més el cercle especulatiu i la situem a les contrades properes a l'Ebre que més van sofrir els efec-

tes destructius de la Guerra Civil, llavors ens queden el Baix Ebre, la Ribera d'Ebre i la Terra Alta, per davant d'altres com serien el Montsià, el Priorat o, més llunyanes, el Baix Camp i la Conca de Barberà.

Falset

La següent instantània, també anònima, l'hem manllevat d'un web amic (www.ebre1938-1939.org), a través del qual un grup d'investigadors locals amb molta empena treballa per esclarir els efectes dels bombardejos sobre el Priorat durant la Guerra Civil.

La imatge ens mostra la catàstrofe que deixà rere seu el bombardeig indiscriminat feixista efectuat la nit del 29-30 de juliol de 1938.



Efectes del bombardeig sobre Falset, del 29 i 30 de juliol de 1938
[Fotografia publicada a la revista *Lo Violí*, 12 del 2011.
També a www.ebre1938-1939.org]

Com aquest web, n'hi ha molts més de similars, ja que cada cop són més els internautes que comparteixen virtualment aquesta mena d'imatges oblidades per posar-les novament en valor. Aquest cop ja no un valor justificatiu d'un expedient de reconstrucció, sinó un valor cívic i de conscienciació col·lectiva.

Tanquem amb una altra instantània estreta de la Xarxa [www.europapress.cat, dilluns 17-09-2012], anònima, cedida pel Ministeri de Cultura. S'hi veuen dues germanetes a l'esguard de la sortida del que sembla una claveguera, mirant les dues al cel amb espaordiment. És un escenari difícil d'identificar, però l'escena, amb trets més o menys similars, es devia repetir, segur, en manta poblacions bombardejades._



